

ECONOMIE, SOCIETATE ȘI ABUZURI SOVIETICE ÎN ROMÂNIA ANILOR 1944–1947

GHEORGHE ONIȘORU

Un rol esențial în receptarea corectă a imaginii anilor 1944–1947 îl joacă înțelegerea cadrului economic, a condițiilor de ordin social, dar și a impactului jafurilor și abuzurilor trupelor sovietice asupra populației civile. Aceasta pentru că România a cunoscut rigurile războiului, fiind devastată, iar sistemul de telecomunicații funcționa în condiții deplorabile. De aici a rezultat diminuarea capacității de rezistență în fața măsurilor de sovietizare ¹. Faptul este extrem de important, căci ideologia de stânga, deși abil prezentată nu avea șanse de reușită.

Dificultățile economice s-au accentuat și prin regimul polițienesc intern, prin ocupația sovietică și, apoi, prin acordul comercial cu U.R.S.S. din 8 mai 1945. În toamna lui 1944 situația era agravată de retragerea fortuită a autorităților administrative românești din nordul Transilvaniei, de starea generală a Moldovei și de prezența, după unele surse ², a peste 80 000 dezertori ruși. Eforturile depuse pentru revenirea la normalitate erau împiedicate de introducerea în circulație, de către comandamentul sovietic, pe lângă moneda națională (leul), a rublei sovietice și a leului comandamentului militar al trupelor sovietice ³. Astfel, în ciuda eforturilor guvernelor prezidate de generalii Constantin Sănătescu și Nicolae Rădescu rezultatele n-au putut fi pe măsură. Aceasta deși încă de la 25 septembrie 1944 au fost reconstituite cele 12 circumscripții administrative în scopul descentralizării și eficientizării acțiunilor la nivelul județelor ⁴.

¹ Sherman D. Spector, Rene Ristelhueber, *A History of the Balkan Peoples*, New York, 1971, p. 356.

² *23 August 1944. Documente*, București, 1984, vol. III, doc. 1002 (raportul lui Burton Berry către Departamentul de Stat din 17 noiembrie 1944, în urma unei întrevederi cu regele Mihai).

³ Paritatea era 1 rublă = 100 lei românești, 1 leu al comandamentului militar sovietic = 5 lei românești (Viitorul, 2 septembrie 1944).

⁴ Cele 12 circumscripții administrative erau Arad, București, Cluj-Turda (cu reședința la Alba Iulia), Constanța, Craiova, Galați, Iași, Mureș (reședința la Blaj), Pitești, Sibiu, Suceava și Timișoara (M.O., partea I, nr. 225, 29 septembrie 1944, p. 6454).

Un rol important în eșecul redresării rapide a situației l-a jucat dereglarea sistemului de comunicații. În Moldova a fost lărgit ecartamentul liniilor ferate Iași – Ploiești și Cernăuți – Focșani ⁵, ceea ce a afectat și circulația pe liniile secundare din zonă, care au fost, practic, paralizate. Această acțiune a avut o amploare deosebită, după cum demonstrează cei peste 350 km de linie cu ecartament rusesc existenți în iulie 1945 pe teritoriul românesc. De asemenea, situația este valabilă și pentru porturile Sulina și Constanța, ca și pentru cele de la Dunăre, folosite după bunul plac de către Uniunea Sovietică ⁶.

Sabotarea măsurilor luate de guvernele de la București, până la 6 martie 1945, este o altă constantă a politicii sovietice în România. Pentru a lua un singur exemplu concludent putem să ne referim la legea de reglementare din 26 ianuarie 1945 ⁷, adoptată de cabinetul Rădescu. Prin aceasta se urmărea, în principal, eliminarea speculei, controlul transporturilor de cereale, inventarierea disponibilităților existente în județe și întocmirea unui plan general pentru aprovizionarea populației și îndeplinirea Convenției de armistițiu. Efectele legii au fost, însă, lovite de nulitate datorită intereselor politice ale Moscovei, care nu dorea sincer un guvern stabil la București.

Pericolul unui colaps economic în România era o realitate sesizată și de către Statele Unite și Marea Britanic. Astfel, într-un document al diplomației americane pregătit pentru Conferința de la Potsdam, după trecerea în revistă a stării țării se concluzionează că efectul va fi prăbușirea economiei României și subjugarea ei de către Uniunea Sovietică ⁸.

Un indicativ al scăderii economice este, fără îndoială, prăbușirea nivelului de trai al populației. În acest sens evoluția prețurilor este sugestivă. Astfel, într-o statistică privind starea Moldovei, este trecută în revistă urcarea prețurilor în perioada aprilie 1944 – iulie 1945. Câteva exemple sunt, credem, sugestive :

- pâine, în județul Câmpulung, de la 120 lei la 420 lei ;
- carne, de la 60 lei/kg, la 1 800 lei, în județul Baia ;
- zahăr, tot în Baia, de la 600 la 6 000 lei/kg ;
- cartofii, în județul Botoșani, de la 25 la 350 lei/kg ⁹.

S-a ajuns la un coeficient mediu de urcare a prețurilor, în intervalul de referință, de până la 600% în județul Bacău.

⁵ Ion Alexandrescu, *Economia în primii ani postbelici. 1945–1947*, București, 1986, p. 56.

⁶ *Ibidem*, p. 60.

⁷ *Problema aprovizionărilor în România 23 august 1944 – 23 august 1945*. București, 1945, p. 5–6.

⁸ *Foreign Relations of the United States. Diplomatic Papers. The Conference of Berlin (The Potsdam Conference). 1945*. Washington, 1960, vol. I, p. 370.

⁹ Arh. St. Iași, fond Comitetul Regional P.M.R. Iași, dosar 3/1944–1945, f. 12.

Pe acest fond au scăzut și cotele raționalizate. Zahărul, de exemplu, era în vara lui 1945 distribuit în porții de câte 200 grame / lună la oraș și 50 la țară și pentru refugiați ¹⁰. În aceste condiții n-au întârziat să apară și epidemiile. Astfel, în perioada septembrie 1944 – iunie 1945, în 12 județe ale Moldovei au fost înregistrate 59 196 cazuri de tifos exantematic ¹¹.

După instalarea guvernului pro-sovietic condus de Petru Groza, Partidul Comunist și-a pus problema depășirii situației prin măsuri pe termen lung. De acum, industrializarea era privită ca o necesitate. În raportul prezentat în fața Conferinței Naționale din octombrie 1945, Gheorghe Gheorghiu-Dej sublinia că „la baza acțiunii de refacere și reconstruire a țării trebuie să stea deci refacerea și dezvoltarea industriei grele” ¹².

S-a încercat, de asemenea, atragerea, timidă c drept, a capitalului străin, care în 1946 era de 62,7 miliarde lei. Din această sumă 43,4 miliarde erau repartizate industriei, față de 11,2 miliarde în comerț și 8,1 miliarde în bănci ¹³. Rentabilizarea agriculturii a fost considerată o altă supapă de scăpare. În acest sens, încă din 1946, fermele de stat și centrele de închiriat mașini agricole au format Regia Exploatărilor Agricole, Zootehnice, Industriale și Mașini agricole (R.E.A.Z.I.M.) ¹⁴. Pentru început au fost cuprinse în această regie 880 de ferme agricole și stațiuni de mașini, 18 administrații de vii și alte 240 exploatări diverse. Dar, cu toate încercările, în 1947 productivitatea muncii reprezenta doar 40% față de nivelul anului 1938 ¹⁵, etalonul interbelic.

Preluând puterea într-o stare de haos economic, guvernul Petru Groza a încercat să rezolve situația prin măsuri ce erau, în fapt, pași spre o societate de tip socialist. Astfel, un rezultat notabil l-a constituit înființarea, până în octombrie 1945, a aproximativ 760 de economate, care deserveau 1,6 milioane de salariați ¹⁶. Principalul efect a fost lovitura dată speculei cu produse ce se comercializau doar pe piața neagră.

Pe aceeași linie, a măsurilor de tip socialist se înscrie și etatizarea Băncii Naționale, cu începere de la 1 ianuarie 1947 ¹⁷. Această inițiativă legislativă, ca

¹⁰ Arh. St. București, fond Ministerul de Interne, Direcția Administrației de Stat, dosar 128/1945, f. 173.

¹¹ Arh. St. Iași, *loc. cit.*, f. 18.

¹² *Conferința Națională a P.C.R. Raportul politic al C.C. expus de tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej*, București, 1945, p. 74.

¹³ *Dezvoltarea economiei R.P.R. pe drumul socialismului, 1948–1957*, București, 1958, p. 14.

¹⁴ *Economia României între anii 1944–1959*, București, 1959, p. 402.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ *Economia...*, p. 509.

¹⁷ Legea nr. 1056, votată la 20 decembrie 1946, cu 282 voturi pentru și 7 împotrivă (M.O. p. I. nr. 298, 28 decembrie 1946, p. 13 158–13 166).

și propunerile P.C.R. privind redresarea economică și reforma monetară din 15 iunie 1947, aveau în principal un caracter politic, afectând burghezia financiară și pe cea industrială. Relevant este că aceste măsuri veneau ca o contrapondere la Memorandumul lui Gheorghe Tătărăscu (din 24 mai), care proclama necesitatea unei liberalizări și a unui nou curs de guvernare.

Legea 287/15 august 1947, privind stabilizarea monetară, reglementa raportul de schimb la 20 000 lei vechi pentru un leu nou (art. 6), plafonând suma ce putea fi schimbată la 3 milioane lei vechi pentru salariați și pensionari, 5 milioane pentru familiile de agricultori (cu posibilitatea unei suplimentări de 2,5 milioane pentru cei care predaseră cota de cereale) și 1,5 milioane pentru liberi profesioniști¹⁸. Ce a fost în fapt reforma explică istoria oficială a Partidului Comunist, care subliniază că „a fost efectuată de pe pozițiile clasei muncitoare împotriva claselor exploatare. Ea a realizat o nouă repartitie a venitului național în favoarea oamenilor muncii, prin sterilizarea capitalurilor bănești...”¹⁹. De cu totul altă părere era ex-premierul Constantin Sănătescu, care observa că „nu a fost o stabilizare, ci o confiscare de avere, căci s-a dat dreptul de a schimba numai o parte înfim de mică, care abia îți ajungea să trăiești câteva zile. Au fost ruinați complet negustorii și țărani”²⁰.

Deși susținea guvernul Groza, Uniunea Sovietică îl împiedica, în realitate, să redreseze economia României. Două elemente susțin această aserțiune, aparent paradoxală. Este vorba despre crearea Sovrom-urilor și acordul comercial din 8 mai 1945. Sovrom-urile au fost înființate, cu începere din 1945, ca societăți cu capital mixt (româno-sovietic), pe bază de paritate, partea rusă preluând acțiunile deținute de germani²¹. Astfel de societăți au fost inițiate în toate țările ocupate de Armata Roșie. De exemplu în Ungaria, în martie-aprilie 1946, au luat ființă Meszhart (transporturi navale), Maszovlet (aviație civilă), Maszovol și Malaj (petrol)²². De fapt, Sovrom-urile erau modalitatea aparent legală de spoliere a economiei naționale a României ca o formă suplimentară de exploatare, pe lângă cele existente deja.

În România au luat ființă, printre altele, Sovrompetrol (care controla 30% din industria petrolieră a țării) și Sovrommetal (cu uzine confiscate de la Max Auschnitt)²³, Sovromtransport (în navigație)²⁴, T.A.R.S.²⁵, Sovrombanc²⁶,

¹⁸ Idem, nr. 187, 16 august 1947, p. 7343–7345. Vezi și Arh. St. Iași, fond Inspectoratul General Administrativ Iași, dosar 2/1947, nepag. (dosar privind stabilizarea).

¹⁹ *Economia...*, p. 531–532.

²⁰ Constantin Sănătescu, *Jurnal*, București, 1993, p. 254.

²¹ François Fejtő, *Histoire des démocraties populaires*, Paris, 1971, vol. I, p. 152–154.

²² Margaret Dewar, *Soviet Trade with Eastern Europe, 1945–1949*, Londra, 1951, p. 65.

²³ Fr. Fejtő, *op. cit.*, vol. I, p. 369–370.

²⁴ Statutul în M.O., p. I, nr. 172, 1 august 1945, p. 6583–6586.

²⁵ „Societatea de Transporturi Aeriene Româno-Sovietice”, vezi idem, nr. 245, 26 octombrie 1945, p. 9435–9442.

²⁶ *Ibidem*, p. 9429–9435.

Sovromlemn²⁷. Practic, este aproape imposibil de estimat suma reală a daunelor produse României de Uniunea Sovietică prin acest mijloc.

Baza de la care au pornit aceste societăți a fost reprezentată de acordul comercial sovieto-român din 8 mai 1945, semnat la Moscova de A.I. Mikoian, respectiv Mircea Durma. Tratat de acest tip au fost încheiate de Uniunea Sovietică și cu celelalte state din Europa de Est: Bulgaria (14 mai 1945), Polonia (21 aprilie 1945) și Cehoslovacia (24 septembrie 1945)²⁸.

Acordul din 8 mai prevedea colaborarea economică în mai multe domenii²⁹. În agricultură, U.R.S.S. se angaja să transmită României 2 000 de tractoare, care ar fi trebuit să fie retrocedate Moscovei. În industrie și transporturi urmau să fie înființate societăți mixte (Sovrom-uri), principalele ramuri vizate fiind cele petrolieră, de exploatare a lemnului și metalurgică (prin participarea sovietică la societatea pe acțiuni „Uzinele de Fier și Domeniile Reșița”).

După aceste câteva observații de ordin general, privind starea economică, vom putea recepta corect evoluțiile din teritoriu și starea populației. Aceasta pentru că prin impactul actului de la 23 august 1944 și, mai ales, în urma pătrunderii trupelor sovietice, situația oarecum stabilă a României a fost bulversată.

În condițiile în care în unele zone ale țării nu mai exista nici o forță capabilă să mențină ordinea și legalitatea, consecințele au apărut repede. Astfel, a fost afectat stocul de cereale, dispărând posibilitatea oricărui control în acest domeniu. De aici a rezultat o lipsă cronică pentru unele regiuni, prețurile au „explodat”, iar produsele de primă necesitate nu mai puteau fi repartizate eficient și rațional.

Una din zonele puternic afectate, încă din septembrie 1944, a fost Dobrogea. Astfel, o notă a Comisariatului Militar Teritorial, din 4 septembrie 1944, trimisă Marelui Stat Major, descrie începutul unei catastrofe locale arătând că „situația este dezastruoasă. Se ridică în masă animalele, pentru hrană și muncă, produsele de tot felul și se comit jafuri care nu pot fi stăvilițe. Muncile agricole sunt sistate din cauza lipsei animalelor, în special cai, și a tractoarelor care au fost luate de trupele în trecere. În acest fel se compromite recolta anului viitor”³⁰. Un alt raport sinteză al autorităților regionale din

²⁷ Vezi Arh. St. București, fond Casa Regală Mihai, dosar 38/1945, f. 2–8, și M.O., p. I, nr. 101, 1 mai 1946, p. 4404–4407.

²⁸ Vezi detalii în M. Dewar, *op. cit.*, p. 19 și 39–40.

²⁹ Arh. St. București, *loc. cit.*, dosar 38 / 1945, f. 17–19, și M.O., p. I, nr. 133, 15 iunie 1945, p. 5029–5030.

³⁰ Arh. St. București, fond Președenția Consiliului de Miniștri, Cabinetul militar Sănătescu-Rădescu, dosar 1915, f. 19.

Constanța, trimis în luna octombrie Ministerului de Interne³¹, confirmă prognozele. Se menționa că viața economică a fost influențată negativ de rechizițiile făcute atât de trupele germane, aflate în retragere, cât și de cele sovietice. Principalele lipsuri resimțite de populație se refereau la îmbrăcăminte și încălțăminte la Constanța, sare, zahăr și petrol în județul Brăila, dar și la ulei și lemn de foc.

Aceste realități sunt, din păcate, valabile pentru întreg cuprinsul țării³². Dar, cea mai afectată a fost Moldova. Aici fusese teatru efectiv de război, iar în nord autoritățile administrative românești s-au retras înainte de august 1944. Pentru redresarea situației guvernele conduse de generalii Constantin Sănătescu și Nicolae Rădescu și-au îndreptat atenția în această direcție, eforturile fiind îngreunate de implicarea brutală a trupelor sovietice. De altfel, la 30 octombrie 1944, Ministerul de Interne redacta un amplu Memoriu asupra situației din Moldova. Se menționa, printre altele că „... 70 de vagoane în care se transportau spre Moldova unități administrative și polițienești sunt ținute din 23 octombrie (7 zile) în gara Adjud unde nu pot fi transbordate, deoarece autoritățile sovietice nu pun la dispoziție vagoanele rusești programate. Din cauza frigului și a timpului ploios, funcționarii s-au îmbolnăvit, iar unul din ei a murit. Actualmente s-a pus în vedere acestor funcționari că vor fi întrebuințați în corvezi în interesul armatelor sovietice”³³. În plus, Memoriul semnală faptul că reinstalarea autorităților administrative și polițienești românești este împiedicată pe fața de sovietici.

Eforturile guvernului, boicotate sistematic de ruși, n-au putut da roade. Astfel, o notă informativă din 8 noiembrie 1944, revenea asupra stării de lucruri din Moldova și Bucovina de Sud. Aici, potrivit documentului, „încă nu se poate afirma că avem o administrație de stat românească. Autoritatea statului este mult diminuată. În unele centre mai importante și județene, cum sunt Iașul, Dorohoi, Suceava, Rădăuți etc. această autoritate este subminată. Prefecții și primarii au fost desemnați de Comandantul sovietic. Cei mai mulți dintre ei nu îndeplinesc condițiile cerute de lege, în special acelea de studii... Atât la orașe, cât și la sate, funcționează o poliție compusă din elemente locale. În special la orașe această poliție este formată din membri ai partidului comunist fără nici o pregătire de specialitate...”³⁴.

³¹ Idem. fond Ministerul de Interne, dosar 48/1948, f. 17.

³² *Ibidem*, f. 4, 10, 51 și 53 (sinteze ale Inspectoratelor Generale Administrative Iași, Galați, Sibiu și Cluj).

³³ *Ibidem*, dosar 13/1944, f. 3.

³⁴ Idem. fond Ministerul de Interne, Direcția Administrației de Stat, dosar 22/1944, f. 1-7.

Sub conducerea premierului Nicolae Rădescu și-a început activitatea o comisie interministerială, abilitată să rezolve cazul Moldovei. La 25 decembrie, acesta lua o serie de hotărâri ³⁵, cele mai importante fiind :

- numirea tuturor prefecților și primarilor recomandați de comisie ;
- reîntoarcerea de urgență a tuturor funcționarilor publici, acceptați de comisiile de epurație ;
- asigurarea unui serviciu combinat, cale ferată și autobuze ;
- aprovizionarea populației cu strictul necesar ;
- acordarea gratuită a materialelor de construcție lemnoase ;
- procurarea mijloacelor necesare însămânțărilor de primăvară ;
- măsuri pentru combaterea epidemiilor.

Depășirea crizei din Moldova era dificilă, cu atât mai mult cu cât problema îmbrăca și un aspect politic. Autoritățile instalate de sovietici făceau jocul acestora și împiedicau acțiunile lui Nicolae Rădescu. Astfel, conferința prefecților din Moldova și Bucovina de Sud, ținută la Iași (15–16 februarie 1945) vedea soluția salvatoare doar printr-o reformă agrară imediată și instalarea unui guvern al Frontului Național Democrat ³⁶.

Departe de a se ameliora, în 1945 starea generală a țării devenea catastrofală. Administrația sovietică acționa în nordul Transilvaniei și portul Constanța, iar transportul pe calea ferată era perturbat puternic de lărgirea ecartamentului numeroaselor linii principale. În paralel, aveau loc deportări, rechiziții, iar fabrici și uzine întregi erau demontate și expediate în Uniunea Sovietică.

Consecințele războiului se făceau, la rândul lor, simțite. Un raport din 24 martie 1945, întocmit de organele Partidului Comunist vorbește despre victimele produse de câmpiile minate, despre foamete și epidemiile de tifos ³⁷. Toate acestea contribuiau la suprasolicitarea spitalelor, care se aflau practic în imposibilitatea de a interveni eficient datorită lipsei de medicamente.

Treptat, lipsa hranei și asigurarea subzistenței a început să devină obsesivă. Sinteza Inspectoratului General Administrativ București, pe luna mai 1945, subliniază că „lipsa totală a alimentelor de primă necesitate provoacă o stare de spirit deprimantă în rândurile populației” ³⁸. Pe acest fond erau făcute rechiziții pentru executarea termenilor Convenției de armistițiu ³⁹. În mediul urban inflația devenise, în toamna lui 1945, galopantă și insuportabilă, mai ales pentru păturile sărace și chiar funcționarii statului ⁴⁰.

³⁵ Idem, fond Ministerul Propagandei Naționale, informații, dosar 945, f. 46–48.

³⁶ Idem, fond Casa Regală Mihai, dosar 30/1945, f. 65–67.

³⁷ Arh. St. Iași, fond Comitetul Regional de Partid Moldova, dosar 4/1944–1945, f. 5–6.

³⁸ Arh. St. București, fond Inspectoratul General Administrativ București, dosar 172, vol. I, f. 28.

³⁹ *Ibidem*, dosar 173, f. 59 (raport informativ din județul Vlașca).

⁴⁰ Arh. St. Iași, fond Inspectoratul General Administrativ Iași, dosar 87/1945, f. 10.

De altfel, la începutul lui 1946, inflația era încă o ecuație fără soluție pentru guvern. Sinteza rapoartelor celor 12 circumscripții administrative, pe luna februarie, reliefa tocmai faptul că „valul extraordinar de scumpețe din ultimul timp a depășit orice prevedere și a produs o neliniște generală și chiar alarmă în mijlocul funcționarilor publici”⁴¹. În acest mod, grija zilei de mâine devenea principala preocupare, iar după cum se observa într-un raport al Inspectoratului General Administrativ Iași, din septembrie 1946, „totul se rezumă la existență”⁴².

În zonele afectate de secetă și, implicit, foamete situația nu s-a ameliorat nici în 1947. Vorbind despre starea generală a populației, notele informative dezvăluie un adevărat calvar. Astfel, în județul Ilfov, în luna aprilie, pe prim plan se situa „obsesia griji de hrană” grupuri de oameni adunându-se în fața primăriilor de unde solicitau insistent cereale⁴³. Un raport al prefecturii Prahova, datat 15 mai 1947, observa că „luptele de partid sunt mai șterse, în masa populației se așteaptă de oriunde – fără excepție – pâine”⁴⁴. Se adăuga faptul că datorită lipsei alimentelor creștea rata mortalității. Această stare de lucruri nu este singulară. Arhivele au păstrat documente din care rezultă că în unele județe⁴⁵ populația „mănâncă odată la 5–6 zile, neavând bob de grâu sau de porumb, hrănindu-se cu urzici, flori de salcâm și chiar iarbă fiartă”. Pe parcursul verii odată cu apariția „verdețurilor oamenii au început să se hrănească cu frunze, iar datorită hranei bazate exclusiv pe acest tip de „aliment” li s-au umflat mâinile și picioarele, agravându-li-se starea sănătății”⁴⁶.

Un astfel de nivel al crizei a fost favorizat, pe lângă ansamblul situației postbelice și de abuzurile și jafurile sistematice ale soldaților și ofițerilor Armatei Roșii, aflați în treccre sau rămași pe teritoriul României. De aceea, considerăm absolut necesară prezentarea unor elemente sugestive în privința acestei stări de lucruri, care și-a pus o amprentă negativă asupra primilor ani de după război.

De la început se impune precizarea că nu avem de-a face doar cu excese caracteristice războiului. Acestea nu ocolesc nici o armată, oricât de disciplinată ar fi aceasta. De altfel, trebuie subliniat că și trupele românești au săvârșit

⁴¹ Arh. St. București, fond Ministerul de Interne, Direcția Administrației de Stat, dosar 12/1946, f. 10.

⁴² Arh. St. Iași, *loc. cit.*, dosar 4/1946, f. 7.

⁴³ Arh. St. București, *loc. cit.*, dosar 20/1947, f. 15.

⁴⁴ Idem, fond Inspectoratul General Administrativ București, dosar 233, vol. III, f. 85–86.

⁴⁵ Raportul prefecturii județului Ilfov din 16 mai 1947, *Ibidem*, f. 101.

⁴⁶ Vezi notele Siguranței din 4 și 5 iulie 1947, referitoare la starea de lucruri din județele Giurgiu și Tecuci. Idem, fond Ministerul de Interne, Direcția Administrației de Stat, dosar 55/1947, f. 48–49.

excese în Uniunea Sovietică, dar că acestea s-au rezumat la cazurile izolate ale unor soldați sau grupuri mici și că Antonescu a acționat de fiecare dată cu severitate pentru pedepsirea celor vinovați. De asemenea, încă de la începutul verii lui 1944. Wehrmacht-ul a produs nemulțumiri în rândul populației civile românești printr-o serie de excese, care se încadrează totuși în „legile nescrise” ale războiului. Dar, după 23 august 1944, Armata Roșie a desfășurat o acțiune sistematică, de multe ori favorizată de ofițeri superiori, în scopul prezentării imaginii unei Românie neguvernabile. În acest fel, se spera că Occidentul nu va protesta față de imixtiunea brutală a sovieticilor în afacerile interne ale Bucureștiului.

Analizând intensitatea și modalitatea în care au acționat soldații și dezertorii din armata sovietică se poate lesne observa că intervalul august 1944 – februarie 1945 este cel mai important. Apoi, după instalarea guvernului Groza și îndepărtarea frontului, acțele ostile s-au redus gradual, fără să dispară. De asemenea, două observații se impun făcute : că bande de delicvenți români au „operat” îmbrăcați în haine sovietice (fără a reprezenta o pondere semnificativă), și că au existat cazuri, puține la număr, în care ofițeri ai Armatei Roșii au intervenit personal pentru a stopa anumite abuzuri, dând, uneori, pedepse exemplare chiar la fața locului.

Premeditarea jafurilor sovietice, faptul că ele au fost gândite ca o măsură de intimidare a populației civile, este demonstrat de prezența în avangarda Armatei Roșii a unităților de cazaci sau alte neamuri asiatice, recunoscute pentru barbarismul și cruzimea lor. Aceștia erau temuți până și de populația civilă din teritoriile eliberate și care făceau parte din Uniunea Sovietică. Premeditarea poate fi dovedită și de crearea unui cadru propice delicvenței, care să pună guvernul român în situații limită. De exemplu, la 9 septembrie 1944, parchetul tribunalului Buzău se plângea că toți deținuții din penitenciarul local au fost eliberați de armata rusă fără nici o formă legală⁴⁷.

De asemenea, disponibilitatea de colaborare exprimată de autoritățile administrative românești n-a fost receptată de sovietici, în ciuda angajamentelor luate prin declarația lui V.M. Molotov de la 24 august 1944. De exemplu, la Mizil, trupele sovietice au fost întâmpinate la marginea orașului de autorități și asigurate că este liniște și că germanii au fost dezarmați sau au plecat. „A doua zi a început sub amenințare de revolver cu violări de domiciliu, devastări și siluiri de femei și fete, ridicare de obiecte casnice și bani din case particulare și instituții. Poliția orașului fiind dezarmată a părăsit serviciul cu întreg

⁴⁷ Idem, Fond Ministerul de Justiție, Direcția Judiciară, dosar 75/1944, vol. II, f. 212.

personalul „⁴⁸. Cele mai multe jafuri se petreceau noaptea, de regulă, sub influența alcoolului.

Situația s-a generalizat pe măsura înaintării trupelor sovietice. Agresiunile se declanșau fără nici un motiv întemeiat și nu ocoleau nici pe jandarmi. Astfel, la 27 septembrie, în comuna Baru Mare, județul Hunedoara, sergentul major Constantin Băiceanu, șeful de post, a fost împușcat în ceafă cu un pistol – mitralieră pentru că n-a dat doi litri de vin unui soldat rus ⁴⁹. Ajutorul său, fruntașul Gheorghe Pârău a fost lichidat în timp ce încerca să se ascundă într-un boschet.

O altă coordonată a abuzurilor era reprezentată de cumpărăturile masive făcute în marile orașe și la București de către ofițerii și soldații sovietici. La 30 septembrie 1944, Biroul de Contrainformații a Marelui Stat Major raporta Președinției Consiliului de Miniștri, în acest sens, că au fost semnalate cazuri în care rușii cumpărau baloturi întregi de stofe, sute de perechi de ciorapi de damă și articole de îmbrăcăminte. De această stare de lucruri au profitat și speculanții români care achiziționau mărfuri prin intermediul sovieticilor, în vederea stocării lor ⁵⁰.

Efectele s-au văzut repede în zonele ocupate de Armata Roșie imediat după 23 august 1944. În octombrie, din Constanța se raporta Ministerului de Interne că, tocmai datorită cumpărăturilor masive, au dispărut articolele de îmbrăcăminte și încălțăminte și sunt pe cale să nu se mai găsească alimente de bază ca uleiul, ouăle și cartofii ⁵¹. Mai mult, în unele județe, recolta de cartofi a fost blocată în întregime de sovietici ⁵², creându-se discontinuități în aprovizionarea populației. În județul Tecuci, comandamentul rusesc a rechiziționat toate cerealele, considerându-le pradă de război, refuzând să restituie măcar necesarul pentru însămânțări ⁵³.

La 30 octombrie, Ministerul de Interne finaliza un raport privind situația din Moldova ⁵⁴ care releva un nou act ostil venit din partea „eliberatorilor”. Potrivit documentului citat, „în unele județe – cum este în județul Neamț de

⁴⁸ Raport informativ al prefecturii județului Buzău. Idem fond Inspectoratul General Administrativ București, dosar 123, vol. II, f. 32–33.

⁴⁹ Idem, fond Ministerul de Justiție, Direcția Judiciară, dosar 22/1944, f. 2–4.

⁵⁰ Idem, fond Președenția Consiliului de Miniștri, Cabinetul militar Sănătescu-Rădescu, dosar 1915, f. 58.

⁵¹ Idem, fond Ministerul de Interne, dosar 48/1944, f. 26.

⁵² *Ibidem*, f. 66–67.

⁵³ *Ibidem*, dosar 13/1944, f. 5.

⁵⁴ *Ibidem*.

exemplu – autoritățile sovietice ridică bărbații între 15–40 de ani și îi duc spre o destinație necunoscută. Autoritățile militare sovietice ridică bărbații din comuncle învecinate municipiului Iași și îi internează în lagărul de la Copou, iar după aceasta îi transportă cu trenul în Basarabia⁵⁵. Același raport semnalează demontarea unor instalații industriale și transportarea lor peste Prut. Exemplele concrete se refereau, până la acea dată, la fabrica de zahăr din Ripiceni, cea de sticlă din Putna, trei fabrici de cherestea din Vicovul de Sus și câte una din Brodina și Falcău. Intențiile rușilor, pe termen scurt, evident, erau de a ridica și fabrica de ciment de la Putna și circa 300 vagoane de lemne gata tăiate.

Deși la nivelul Comisiei Aliate de Control reprezentantul sovietic nu pierdea nici un prilej să aducă în discuție faptul că România nu respecta termenii Convenției de armistițiu acesta uita că autoritățile administrative românești trebuiau să surmonteze dificultăți uriașe, generate de Armata Roșie. În primul rând este vorba despre rechiziționarea autovehiculelor de serviciu ale prefecturilor, primăriilor și chiar poliției⁵⁶. Uneori erau luate măsuri aberante, de exemplu în județul Bacău rușii interzicând folosirea tractoarelor la arat. O problemă extrem de delicată era ridicată de cazarea trupelor sovietice rămase pe loc, în special datorită atitudinii acestora față de gazde. În județul Prahova prefectura avea semnale că „de cele mai multe ori cer pentru cartiruire clădiri întregi, stăpânul casei urmând a părăsi astfel complet întreaga gospodărie și să stea pe la vecini. În ce privește mâncarea pretind a li se servi un menu copios și băuturi”⁵⁶.

Tentativele guvernelor de până la 6 martie de a controla situația n-au avut prea multe șanse de reușită. Nici chiar atunci când au fost adoptate Comunicate în termeni duri, ca la 3 decembrie 1944⁵⁷, nu s-a semnalat vreun efect imediat. Exemplele încălcării legalității sunt prea numeroase pentru a insista⁵⁸. Evaluarea distrugerilor provocate până în ianuarie-februarie 1945 este aproape imposibilă. Totuși, putem prezenta unele situații provizorii care nu fac decât să sugereze amploarea abuzurilor. De exemplu, numai până la 1 ianuarie 1945 au fost trimise în Ucraina, din România, 7 333 vite mari cornute, 2 200 cai și 17 238 oi⁵⁹. Inspectoratul de jandarmi Iași, întocmea o situație a abuzurilor sovietice în intervalul 23 august – 31 decembrie 1944, de pe raza a 6 județe :

⁵⁵ *Ibidem*, f. 4.

⁵⁶ Idem, fond Inspectoratul General Administrativ București, dosar 120, f. 5–6.

⁵⁷ „Ultima Oră”, 3 decembrie 1944.

⁵⁸ Vezi, printre altele, Arh. St. București, fond Ministerul de Interne, dosar 48/1944, f. 147–149 și dosar 12/1944.

⁵⁹ Idem, fond Ministerul Propagandei Naționale, informații, dosar 945, f. 131.

Bacău, Fălciu, Iași, Neamț, Roman și Vaslui ⁶¹). Departe de a cuprinde întreaga dimensiune a tragediei – menționăm doar că nu exista nici un grănicer român la granița de est în acest interval – documentul înaintea cifra de 110 morți în rândul civililor ca urmare a „contactului” cu soldați sovietici, iar daunele sunt apreciate, numai pe raza Inspectoratului la peste 170 miliarde lei. Într-o sinteză pusă la dispoziția guvernului erau înregistrate peste 1 500 evenimente grave ⁶¹. Cele mai frecvente erau omorurile, violurile, jafurile, tâlhăriile, rechizițiile, abuzurile, atacarea economatelor, confiscarea mașinilor de serviciu aparținând Ministerului Afacerilor Interne, dezarmarea unor ofițeri și jandarmi.

Deși s-au redus după încheierea păcii, incidente izolate au mai fost înregistrate chiar până prin 1947. Totuși, din octombrie-noiembrie 1945, când s-au produs unele evenimente mai grave ⁶² total nejustificate, abuzurile și jafurile trupelor sovietice n-au mai influențat efectiv stabilitatea internă.

Astfel, având în vedere și alte elemente, cele mai importante fiind rolul Comisiei Aliate de Control (Sovietice) din România și locul Europei de Est în raporturile dintre Uniunea Sovietică și Marile Puteri apusene, putem reliefa adevărata dimensiune a epocii numită de „democrație populară”.

Din corelarea factorilor economici, sociali, politici, din cântărirea rolului efectiv al abuzurilor trupelor sovietice, ca și impactul elementului extern, reiese modalitatea în care comunismul de tip stalinist a fost impus progresiv în societatea românească. De asemenea, prin raportarea la starea de lucruri din țările înconjurătoare, supuse aceluiași experiment, locul Bucureștiului se individualizează. România s-a aflat în fața unui proces inevitabil, care n-a fost însă acceptat cu ușurință de un larg segment al populației ce s-a coalizat în jurul opoziției democratice.

⁶¹ Tabelul complet cuprinde :

- agresiuni contra jandarmilor-61 (3 morți) ;
- devastări-3 399 ;
- vehicule luate-10 065 ;
- animale luate-97 360 (8 169 cai, 10 452 hoi și vaci, 60 864 oi, 7 615 porci și 10 290 păsări) ;

- cereale – peste 35 000 tone ;

- valori – 171 988 600 lei ;

- victime – 110 morți și 53 răniți. Arh. St. Iași, fond Inspectoratul de Jandarmi Iași, dosar 149/1944, f. 108.

⁶¹ Arh. St. București, fond Președenția Consiliului de Miniștri, Cabinetul militar Sănătescu-Rădescu, dosar 1881, f. 1–82.

⁶² Vezi idem, fond Ministerul de Interne, Direcția Administrației de Stat, dosar 7/1945, f. 112–113 și fond Inspectoratul General Administrativ București, dosar 174, f. 50–51.

ÉCONOMIE, SOCIÉTÉ ET ABUSURI SOVIETIQUES DANS LA ROUMANIE DES ANNÉES 1944-1947

R é s u m é

Pour comprendre l'évolution de la Roumanie d'après la seconde guerre mondiale il faut appeler à certains éléments. Sans oublier le rôle de la vie politique, on peut, quand même, utiliser beaucoup d'autres suggestion. Ainsi, dans notre étude nous avons envisagé l'importance de l'économie et de la vie quotidienne.

Le recul du niveau de la vie pendant les premiers années d'après la seconde guerre mondiale est notoire. Aussi, se sont produit des échanges remarquable sur l'échelle sociale. La Roumanie a connu une évolution bousculée.

D'ailleurs, c'est le moment de souligner l'intervention de l'Union Soviétique dans les affaires interne de la Roumanie au contraire avec les assurances donnée en plusieurs moments par Staline et Molotov. La façon principale de cette intervention fut l'action de l'armée soviétique, les abus des soldats russes.

L'historien qui entreprend d'étudier l'époque „de démocraties populaires“ est obligé de n'oublier pas le rôle de l'économie, des facteurs sociale et extérieurs. Ainsi, l'image de la Roumanie d'après 1944 sera plus claire.